

Елубаев Абзал Бағынтайұлының 6D030300 – құқық қорғау қызметі мамандығы бойынша PhD докторы дәрежесін алу үшін дайындалған «Адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алу қылмыстарының қылмыстық-құқықтық және криминологиялық аспектілері» тақырыбындағы докторлық диссертациясына

СЫН-ПКІР

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және оның жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (тәжірибелің және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы

Медицинадағы жетістіктер медициналық көмек көрсетудің басқа әдістері тиімсіз болған жағдайда органдар мен тіндерді трансплантациялауды емдеудің ерекше әдісі ретінде қолдануға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, трансплантацияны нақты заңды түсіндіру мен реттеуді қажет ететін бірқатар мәселелерді шешпей жетілдіруге келмейді.

Біздің көзқарасымыз бойынша, қылмыстық-құқықтық тәртіpte шешілуі қажет мәселелердің ішінде келесілер негізгі болып табылады: а) ағзалар мен тіндерді трансплантациялаудың заңдылығы; б) донордан мүшені алу мүмкіндігі; в) донор мен реципиенттің осындай араласуды өндіруге келісуінің маңыздылығы; г) медициналық қызметкерлердің теріс қылыштары үшін құқықтық жауаптылығы. Бұл проблемалардың барлығындер кезінде, тіпті орган трансплантациясы шынымен кең таралғанға дейін шешу қажет.

Жоғарыда аталған мәселелердің барлығы жедел шешімдерді талап етеді. Бұл диссертациялық зерттеу тақырыбы теория тұрғысынан да, қолданбалы құқық қорғау қызмет тұрғысынан да өте өзекті екендігін көрсетеді.

Автор өткір мәселелерді анықтап қана қоймай, оның тиісті шешімдерін тауып, негізденгенін де атап өткен жөн.

Жүйелік қылмыстық-құқықтық саясатты өзірлеудің айқын қажеттілігі қылмысқа қарсы күресті құқықтық реттелудің криминологиялық негіздерінің рөлі мен маңыздылығын одан сайын өзектендіреді. Бұл адам ағзалары мен тіндерін заңсыз трансплантациялаумен байланысты қылмыстық құқық бұзушылықтарға қарсы іс-қимылды ұйымдастыруға толықтай қатысты. Қылмысқа қарсы күрес және мемлекеттің құқық қорғау қызметі саласындағы заңнаманың криминологиялық негіздеу проблемасы үнемі ғылыми қоғамдастықтың назарында.

Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасының ережелерін қарастыру, құқық қорғау органдарының практикалық қызметін криминологиялық шарттылық тұрғысынан талдау, Елубаевтың жұмысының сөзсіз артықшылығы болып табылады.

Бұл авторға адам ағзалары мен тіндерін заңсыз алу түріндегі қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын-алу бойынша ішкі істер органдарының қызметін құқықтық реттелуінің криминологиялық негіздеу проблемасын кешенді шешімін ұсынуға мүмкіндік берді.

2. Диссертацияға қоятын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелер.

Ізденуші алдына қойған мақсат-міндеттерді толық орындаі отырып, төмендегідей нәтижелерге қол жеткізген:

1 нәтиже. Автор адам ағзалары мен тіндерін заңсыз трансплантауға байланысты қоғамдық қауіпті әрекеттер тізімін кеңейту туралы ұсынысты негіздеді. ҚР ҚК-нің «Медициналық қылмыстық құқық бұзушылықтар» 12 тарауында «Адамның ағзалары мен тіндерін алып қоюға мәжбүрлеу», «Адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алып қою», «Адамның репродуктивті ағзасының материалдарымен заңсыз мәмілелер жасасу» атты нормаларының бекітілуі ұсынылады.

2 нәтиже. Бөлініп шығарылған ҚР ҚК 116-1 «Адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алып қою» және ҚР ҚК 116-2 «Адамның репродуктивті ағзасының материалдарымен заңсыз мәмілелер жасасу» баптарының нақты жобалары ұсынылады.

3 нәтиже. Автор адам ағзалары мен тіндерін заңсыз алып қоюдың толық криминологиялық сипаттамасын дайындал, осы қылмыстардың себептері мен жағдайлары анықтады.

4 нәтиже. Адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алып қоюға қарсы іс-әрекет етудің халықаралық тәжірибесі зерделеніп, осы саладағы кейбір қылмыстық құқық бұзушылықтарды декриминализациялау бойынша шаралар қарастырылды.

5 нәтиже. Адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алып қоюдың алдын алу шаралары ұсынылады.

3. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтиженің тұжырымдары мен қорытындыларын негіздеу және шынайылық дәрежесі.

Ізденушімен алынған ғылыми нәтижелер жеткілікті деңгейде анық және шынайы негізделген. Диссертацияда тұжырымдалған қорытындылар мен ұсынымдар, алға тартылған гипотезалар нормативтік құқықтық актілерді жанжақты талдау мен жалпылаудан, монографиялық және арнайы заңдық әдебиеттердің ауқымды шеңберін зерделеу нәтижесінде алынған, Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің статистикалық мәліметтерін, сот практикасын материалдарын зерделеп, талдау жолымен алынған нақты қайнар көздерге негізделген.

Зерттеу қорытындыларының дәйектілігі оның әдістемесі және әдістәсілдерімен, сонымен қатар ғылыми тұжырымдар, ұсыныстар және қорытындылар негізделген эмпирикалық материалдардың көрнекілігімен қамтамасыз етілген.

Бірінші нәтижесінің негізделу және шынайылық дәрежесі ізденушімен осы диссертациялық зерттеу жұмысын зерделеу барысында пайдаланылған әдебиеттер және арнайы қайнар көздер көлемінің кеңдігімен анықталады.

Екінші нәтижесінің негізделу және шынайылық дәрежесі қазақстандық қылмыстық заңнамаға жүйелі талдау жүргізу негізінде, адамның ағзалары мен

тіндерін заңсыз алуға қатысты іс-әрекеттердің әр қайсысының заңдық белгілерін зерделеумен анықталған.

Үшінші нәтижесінің негізделу және шынайылық дәрежесі қазақстандық заңнаманы жүйелі түрде талдау, қылмыстық істер материалдарын, статистикалық және социологиялық мәліметтерді зерделеу негізінде қол жеткізілген.

Төртінші нәтижесінің негізделу және шынайылық дәрежесіне адамның ағзалары мен тіндерін трансплантациялау бойынша отандық заңнама нормаларын, құқық қорғау органдарының қызметі және сот тәжірибесінің материалдарын мейлінше талдау арқылы қол жеткізілді.

Бесінші нәтижесінің негізделу және шынайылық дәрежесі ізденуші шетелдік және отандық тәжірибелі, құқық қорғау оргынадыры тәжірибесінің материалдарын талдау арқылы қол жеткізгендімен сипатталады.

4. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтижесінің тұжырымдары мен қорытындыларының ғылыми жаңашылдығы.

Зерттеудің ғылыми жаңашылдығы тақырыпты дұрыс таңдау мен оның мазмұнын айқындайтын тың мәселелердің қарастылуымен анықталады. Нәтижесінде адам ағзалары мен тіндерін заңсыз трансплантациялауға қарсы күрестің маңызды аспектілері бойынша жаңа білім алынды.

Атап айтқанда, қылмыстың осы түрінің ерекшеліктері белгіленіп, оның пайда болуына және дамуына ықпал ететін негізгі себептер мен жағдайлар анықталды, шетелдеріндегі қарсы іс-қимылды ұйымдастырудың заңнамалық тәсілдері қарастырылды, қолданыстағы қылмыстық заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар негізделді.

1. Бірінші нәтиже жаңа болып табылады, диссиденттант КР Қылмыстық кодексіне бірқатар өзгерістерді енгізуі ұсынады.

2. Екінші нәтиже жаңа болып табылады, өйткені диссиденттант КР ҚК-нің жаңадан ұсынылған баптарының авторлық редакциясын ұсынады.

3. Үшінші нәтиже ішінара жаңа, себебі отандық және шетелдік криминологтардың еңбектерінде адам ағзаларын заңсыз трансплантациялауға байланысты қылмыстық құқық бұзушылықтардың криминологиялық сипаттамасына қатысты мәселелері осыған дейін да көтерілген. Сонымен бірге автор қылмыстылықтың осы түрінің пайда болуы мен өсуіне ықпал ететін негізгі себептер мен жағдайларды анықтай алды.

4. Төртінші нәтиже жаңа, өйткені оны жүзеге асыру адам ағзаларын, тіндерін және жасушаларын трансплантациялау туралы қолданыстағы заңнамаға жүйелік өзгерістер енгізуі талап етеді. Заңнамаға осындай өзгерістер енгізу органдарды трансплантациялау саласындағы көптеген әрекеттерді заңдастыруға мүмкіндік беріп, осылайша оларды деクリниализациялауға ықпал етер еді.

5. Бесінші нәтижесінің ғылыми жаңалығы диссиденттапен адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алу қылмыстарының тиімді алдын алуға бағытталған тәжірибелік маңызы бар ұсыныстарды әзірлеуімен анықталған.

5. Ішкі бірлігінің және алынған нәтижелердің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталғандығының бағалануы.

А.Б. Елубаевпен жүргізілген диссертациялық зерттеу жұмысы өзекті тақырыптағы, аяқталған ғылыми-зерттеу жұмысын құрайды.

Автормен әзірленіп, қорғауға шығарылып отырған тұжырымдар қылмыстық құқық теориясына маңызды үлес қосады. Бұдан басқа, құқық қорғау органдары мен соттардың тәжірибелік қызметін зерделеу мен жалпылау қорытындылары бойынша проблемалық жағдайлар анықталып, оларды шешудің жолдары ұсынылды.

Сонымен, жұмыстың ережелері қылмыстық заңнаманы жетілдіру бойынша заң шығарушылық қызметте, сондай-ақ құқық қорғау органдары мен соттардың құқық қолдану тәжірибесінде қолданыла алады.

Автормен шынымен жан-жақты зерттеу жүргізілгені жұмыстың құрылымынан толықтай көрініс табады. Ізденушінің қорғауға ұсынылған тұжырымдары ретінде көрініс тапқан диссертацияның жоспары, жүргізілген зерттеудің ойға қонымдылығын және жүйелілігін көрсетеді.

6. Диссертацияның негізгі тұжырымдары мен қорытындыларын жариялаудағы жеткілікті толықтығын растау.

Диссертациялық зерттеу нәтижесінің апробациядан өтуі мұндай жұмыстар үшін жеткілікті болып табылады. Автордың жарияланған ғылыми мақалалары диссертациялық зерттеу барысында алынған негізгі тұжырымдар мен нәтижелерді толық айқындайды.

Барлық ғылыми нәтижелер бойынша ашық баспада 9 ғылыми мақала жарық көрген. Олардың ішінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым сапасын қамтамасыз ету комитеті ұсынған журналдарда, Scopus деректер базасында тіркелген және индекстелген журналда және халықаралық конференциялардың материалдар жинақтарында жарияланған мақалалар.

Бұл Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігімен бекітілген Дәрежелерді беру қағидаларының талаптарына толық сәйкес келеді.

7. Зерттеу жұмысын зерделеу барысында анықталған кемшіліктерге байланысты ескертпелер.

Кез-келген ғылыми жұмыс даулы сипаттамаға ие. Біз үшін ерекше даулы болып көрінетін жайтарды атап өткім келеді:

1) Бір жұмыс шеңберінде диссертант көптеген отандық, шетелдік авторлардың енбектерін пайдаланған, бірақ менің ойымша Европалық авторлардың осы мәселеге қатысты көзқарастары көрсетілмеген.

2) Жұмыстаменің ойымша тәжірибелік материалдың одан да кең қолдануы жұмыстың ғылыми құндылығын арттырар еді.

Жалпы, көрсетілген ескертулер ұсынбалы сипатқа ие және жұмысты оң жақты қабылдауға еш әсер етпейді.

18

8. Тиісті мамандық бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беру мүмкіндігі туралы қорытынды.

Жалпы докторлық диссертацияға оң пікірімді бере отырып, А.Б. Елубаевпен дайындалған «Адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз алу қылмыстарының қылмыстық-құқықтық және криминологиялық аспекттілері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы қойылатын талаптарға сәйкес келеді және оның авторы 6D030300 – Құқық қорғау қызметі мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты деп есептеймін.

Алматы қаласы ПД ӘПБ инспекторы
полиция майоры, PhD докторы

«26» 02 2021 ж.

Б.Н. Тажибаев